

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 2

Tilleggsspørsmålnr.

Emne: Transport av høy.

Oppskr. av: Frank Sæbø.

(adresse): Selbekken.

Fylke: Sør-Trøndelag.

Herad: Lemsvik.

Bygdelag:

Gard: Selbekken.

G.nr. 89 Br.nr. 2 og 3.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Egen erfaring.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Det har vart stor forskjell på småbruk og husmannsplassen som ikke holdt best og på såpass store gårder at de hadde best.

Nå er det slutt med å slå i utmarka, det ble sluttet i 1920-30-åra. Det var de største gårder med liten arbeidshjelp som først sluttet, først hadde arbeidshjelpen mer å si enn gårdens størrelse. De som drev lengst med å slå i utmarka holdt vel på en 15-20 år lengre enn de som først sluttet.

For 40-50 år siden var det mest alminnelig at de som sjøl ikke hadde best måtte dra høyet heim på "dragarkjølke". I de senere årene av utmarks-slått-perioden ble det mer brukt å låne best, eller en kjerne leie bestekjøer.

2. Transporten til stakken eller høybua foregikk på den måten at høyet eller grasset, enten ble båret på ryggen i en "kølsveii" eller

2
et fang. I brattent fering ble det dradd på slo. Der det var tørt og flatt nok kunne en tildels også bruke hest og "slea" eller slo til transport.

En "bølsvei" ble laget av et ungt bjørktré omtrent 2 m. langt. I toppen laget man en løkke av kvistene som fyttkendene ble trukket gjennom.

Sloa var av ung ukvistet bjørk eller rogn omtrent 3-4 m. lange. - Her har vi ikke noe særskilt navn på å bære tinget i "bølsvei" eller slo.

På slo varierte lasset etter feriget. Et halvt hestlass var et bra stolass. Med fustkraft og fint fering ble 2-3 stolass bundet sammen så de gikk etter hverandre.

Høybrienes størrelse og til-
laging er omtrent de samme enten en bruker "bølsvei" eller fang, og en voksen mann bærer omtrent tre kjenner $\frac{1}{3}$ hestlass.

"Bølsveien" eller fanget holdtes oftest over den ene skulderen, tildels over hodet under transporten. Bæreren fikk hjelp til å reise seg med børen, hvis det var noen til å hjelpe da. Hjelperen sto bak og hjalp da både

II

til å stramme tauget eller
"bølsveien" og løfte børen opp.

3

Arbeidet ble delt som
det høvet best. Både menn,
kvinner og barn hadde samme
rett og plikt til å være med.

Snorsekke eller røddsekke
var ikke brukt her, men når
høyet måtte ruller utover bratte
skrenter ble det surret godt med
tau med et lag med løv-
knist under.

Høypesteng er ikke brukt
her i bygda da terrenget ikke
er så bratt.

Kiper er et ukjent red-
skap, men trillebøren var mye
brukt til høytransport, som
da fikk noen store lasteplass
enn til annet bruk.

Båer med to stenger
og to svevler ble også ofte
brukt under høybæring.

Trillebår og bår ble
brukt både av voksne og barn.
Høymengden som ble lesset på
bår eller trillebår var omtrent
5 kjeerner (et halvt hestlass) til
en voksen kar, til kvinner og
barn noe mindre etter som kreft-
ene strakk til.

Noe redskap med fire
langsgående treslenger festet
sammen med en tværgående

64

Stav er ikke kjent her.

3 Fra utmarkska kumme
høyet bare kjøres heim på
vinterfjort da det ikke er
veier for Sommerkjøring til fjell-
slåttene. Austanden fra heim-
bruket kan være en par mil,
og strengt er enkelte plasser
meget vanskelig å ferdes i.
Mange steder er det bratte
liv og blaute myrer. Like ens
er det mange fjellvaun som
først må frysse til med farbar
is før det blir mulig å kom-
me fram.

"Kjøredoringen" for høy-
transport må deles i to grupper.
Først tar vi de vanlige på
heimbruket. - Utover til om-
kring 1830 var det bare "sleden"
som ble brukt både sommer
og vinter når en hadde bestkøft.
Omkring 1840 begynte en å lage
et hjulredskap kalt rull.
Denne hadde to hjul laget av
treplanker uten jarnskoring og
med en lasteplass med armer
foran til drag. I 1860-70
årene ble det laget forhjul
langvogner med aluminium hjul-
fasing og jarnskoring. (lasteplassens
størrelse var ca. 2.5 x 1.2 m.).

I de senere årer har
endel skaffet seg vogner med

fire hjul til høy- og korn-
transport.

5

Hjulside og karrivogn er
ukjente redskaper her.

Forsillingen på høyvogner
her er en arm på hver side
som røtter gjennom fest-
og lasterommet på vognen.

Sledemaon er ikke brukt
på hjulredskap.

Hjulside var et redskap
med meier foran og to hjul
bak.

I første halvdel av det
18 århundre var det ingen jern-
skoning på sledemeierne, kunken
for vinter eller sommerkjøring.
Ble meierne slitt brukt en
å "drage" de med sliteplate
av hårdt tre.

Etter 1850 ble det litt
om sevr lagt jernbestag under
vinterledene, men om sommeren
brukt fremdeles kummeleden
uten bestag.

I året 1838 faststo
byggas herredsstyre en forordning
om hvor en fikk kjøpe med
meier på sommerføet, men nærmere
detaljer for disse regler kjem-
mer jeg ikke til, kunken for
meier eller hjul.

Det var ingen spesiell
vogn som ble brukt til høy-

og konkjøring, det var almindelige arbeidsvogner og så kaldt Lovogner.

Omkring 1900 begynte en å lage noe som ble kaldt høygrind. Denne var laget av ferspiler med et langt tre på ovre og nedre kant. Den besto av fire deler som ble holdt sammen med tre-pinner eller jærnkroker. Noen vesentlig forandring er det ikke blitt i manns minne.

Skindene og trikkeler til å holde høyet på vognen er utgjorte manns tre.

For høygrinda lasses høyet løst og kamps sammen av en "bjar". Et sommelass høy er 150 - 200 kg.

For høygrinden kom i bruk ble det mest av høyet først lasset på "stolass". Denne hadde samme lengde som "slean", og den ble lagt på masken under stolasset. En lasset da som regel ti kjemmer høy på hvert lass. - Høyet ble kjemmet med stukk hand-river og kjemmeren ble båret på skulderen og støttet med riveren.

Når dagens høyking var ferdig begynte markkjøringen

7

Stolassene ble bündet fast til „stoståren“ med „høyfong“ og høyfongband. Derpå ble det rullet på kant for å fippes opp på „slean“ eller lovogna. Var gårdsveien kranget måtte stolasset bündes fast med et reip.

Noen spesielle regler for det aller siste lasset var det ikke, men gamle folk var meget samvittighetsfulle med å skrape sammen alt så ingen ting gikk til spille. Den siste rest kaltes „opptak“.

Før høygrinden kom i bruk ble høyfong brukt. Den var laget av to smale lekter tilsvarende lassets lengde med tverrte på begge ender.

Tauet som lasset ble bündet med kaltes „høyfongband“. Her har vi ikke noe særskilt navn på å feste lasset med fang.

Noe bestemt forhold mellom høystakken og lasset var det ikke. Under bra fôr- og veiforhold ble to bommelass regnet for et vinterlass.

På gårder med mer enn en hest ble to hester brukt for „høyslean“. På

mindre gælder der bare en
 best brukt. Dog hadde en på
 små gælder tidels kirkelag
 for høgkjøringen. For vogn-
 kjøring blir bare en best brukt
 for hver vogn

Felleslåtten ble lite
 brukt her i bygda, og i disse
 tilfeller kjøpte innen høyet
 heim samtidig og utstykket
 ble eventuelt delt i lass.

Tida for heimkjøring
 av høyet fra utslottet
 og stolslottet ble bestemt
 av jøret og veiforholdene.

De som hadde utslott
 når hverandre kjøpte samtidig
 og tida for kjøringen bestemte
 vordende. Den som var mest
 iherdig måtte bringe mest. Hesti-
 kyger ble ofte brukt for å ta
 seg fram den første dagen.

Under høgkjøring ble
 det også gjort byttekjøring
 eller "drama" for å få høyet
 heim mens vind var åpen.

Kjørdagen.

Kjørdagen på de lengste
veiene til høyest begynte
kl. 4 om morgenen. Da
måtte hestene føres godt for
den lange og austrengende
arbeidsdag.

Så måtte "slean" ordnes
til og alt tilbehør som kunne
benyttes for tieren, så som reip,
øks snøskoppel, hestelugger
med bindinger "Nst" m. m.

7 6 tida rykket kjørene
ut og de første par tieren
var det bare vintervirket, og de
fulgte da den fra gamle dage
sjøllaga byggveien som med
sine utallige bakkekneiker
lignet meget på en tidomurig
berg- og dalbane.

Så kom en på Stovatrut,
og på blankisen var det
fristende med litt kappkjøring
for å konstante hoven som
hadde den raskeste trest.

Men de fornuftigste kjørene
ville nødvendig austrengse sine hester
i utbrengsmål på en slik stii
dag.

Ved ytre vassenden påsertes
Jutulstien, en ca 50 m. høy
nesten lodrett glass fjelling med
en stor åpning i neder kant

Et lite stykke borte
fra "stien" ligger Jutulploget
en ca 4-5 m. lang smal
stein med en spiss som
er akkurat likt et plogskjær.

Så kjørte de oppover en
bratt li, og bar ikke snøen
høstene måtte bygge bindes
på, som var kaldt ^{ubrudd} barhendt i
ny snøen. Lengen opp i
lien passeres "Trekestolen" en
ca 3 m. høy stein som har
stor likhet med en prestestol.
Denne er beskrevet som gruse-
punkt mellom Sussvik og Hunder
herredet.

Enda er det mange bakker
som måtte fornes før de kom
fram. Like ves nye "Snøsmok-
king" og brøyting før de
i 11-12 tiden kom fram
til markastøtten.

Høystakkene var halvveges
nedsnødd så det også var mye
røkking før de kunne begynne
å lesse på lassene. Ofte tok
det en par timer i lesse på
lassene og bindte de virkelig godt.
De brukte en 5-6 høyvier og
to tre reip på hvert lass
når det skulle være forsvarlig
bindet.

På heimveien var det
mange "sprengetak" i motbakken,

11
Kanskje veltet et lass og
da var det bra det var
flere i følge for å få
det på rett kjøl igjen.

Tommet til Stornaturus
eigen kjerne kunne sette seg
på lassene og gnage i seg
materen de hadde med, den
kjerne ofte var hardfrossen.

7 riktig kaldt var og
slingt føre som de ofte
ikke bleiv for i 16-17 tide
om kvelden.

Var det "durna" eller
byttekjøring kan det om
kvelden et lite festmille
for kjørkamerer.

Etter en slik dag var
appetitten i orden og rømmegraut
og det beste eller husest kunne
by på gled med i en fart
og i store mengder, noe som
alle undet dem etter en
slit som og lang arbeidsdag.